

Wereldbosbouwcongres

Om de zes jaar komen bosbouwkundigen bij elkaar op het Wereldbosbouwcongres, de van oudsher belangrijkste bijeenkomst voor bosbouwwetenschappers, -beleidsmakers en andere geïnteresseerden. Hier worden op wereldniveau, buiten het politieke circuit, de lijnen bediscussieerd voor bosbouwkundig onderzoek, beleid, en veldpraktijk. Het congres wordt georganiseerd door de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) van de Verenigde Naties in samenwerking met steeds een ander gastland. Afgelopen oktober werd het laatste Wereldbosbouwcongres van deze eeuw gehouden in Antalya, Turkije.

Circa 4200 mensen uit 145 landen namen eraan deel, merendeels uitvoerders en beleidsmakers. Het thema was: "Bosbouw voor duurzame ontwikkeling: Op weg naar de 21e Eeuw". De conclusies werden neergelegd in de "Antalya-verklaring" waarin opgeroepen werd tot grotere in-

Tijdens het in oktober in Antalya, Turkije, gehouden 11e Wereldbosbouwcongres heeft Hendrik Oosterveld, plaatsvervangend directeur Natuurbeheer van het ministerie van LNV, drie Berberissen geplant tijdens de World Food Tree Planting Ceremony. De struiken zullen deel gaan uitmaken van een arboretum dat speciaal ter gelegenheid van en ter herinnering aan het Wereldbosbouwcongres is aangelegd. Oosterveld werd tijdens zijn werk bijgestaan door Kees van Dijk van het IKC Natuurbeheer en Paul Hillegers van het IBN-DLO.

spanning voor het behoud en beheer van 's werelds bossen. Wat is nu de betekenis van dit congres voor bossen en bosbouwers in de komende tijd? Geen schokkende dingen, daar is het niet voor. Wel viel een aantal trends waar te nemen.

Bosbouw vroeger

Tot aan het eind van de jaren '60 hadden bosbouwers het relatief gemakkelijk. Hun vak was ontstaan als reactie op vele eeuwen bosgebruik zonder aandacht voor de toekomst. Ze leerden het bos duurzaam te beheren te behoeve van de mens, wat neerkwam op het produceren van hout en andere bosproducten op zo'n manier dat het bos daarbij duurzaam in stand bleef en zorgden er tevens voor dat dit een wetenschappelijke basis kreeg. Dit ook omdat men de waarde van bos voor watervoorziening en bodembescherming onderkende. Tegelijkertijd stonden bosbouwers aan de wieg van de natuurbescherming want zij herkennen enerzijds de belangrijke ecologische processen die zij in

hun vak toepasten en zagen anderzijds door hun veldwerk hoe vele soorten bedreigd werden of zelfs verdwenen.

Bosbouw vanaf de jaren '60

Aan het eind van de jaren '60 veranderde er echter iets heel wezenlijks. Het besef dat de bossen in de wereld op grote schaal aan het verdwijnen waren, riep publiek en media wakker. Dat verdwijnen (in feite is er vaak meer sprake van 'bosdegradatie', d.w.z. kwaliteitsvermindering) was overigens niet zozeer het gevolg van het handelen van de bosbouwers. In het Noorden lag de milieuvuiling - typisch een probleem van welvaart en overbevolking - er aan ten grondslag. De voorspelling dat alle bossen massaal zouden sterven als gevolg van de zure regen werd breed uitgemeten in de media en vond grote weerklank bij het voornamelijk stedelijke publiek. Het is veel gemakkelijker zo'n uitspraak te doen dan hem te weerleggen of te nuanceren. Bovendien zijn bosbouwers zorgvuldige mensen die eerst serieus





Op excursie naar één van de laatste zuivere cedrus libani opstanden (ca. 7000ha).

op de alarmkreten ingingen, zodat het lang duurde voordat men ontdekte dat bossen zich niet zomaar aan 'Waldsterben' overgeven. Ook de grootschalige ontbossing in de tropen leidde bij het publiek tot een versimpeld welles-nietes-debat over de schuldvraag - hadden de houtkapmaatschappijen of de arme boeren het gedaan? - zonder dat onderkend werd dat andere factoren zoals landbouw- en economisch beleid wel eens veel belangrijker konden zijn. Zoals altijd met bringers van slecht nieuws, was het ook hier veel gemakkelijker om de bosbouwers de schuld te geven, althans voordat de huidige bosbranden in Indonesië de overweldigende schaal van die andere factoren pijnlijk duidelijk maakten. De bosbouwers op hun beurt hadden de neiging om wél naar de buitenwereld te wijzen als het ging over problemen in het bos, maar daar niet assertief mee in discussie te gaan. Door deze opstelling lieten zij zich vaak in een te verdedigende rol plaatsen.

Duurzaam bosbeheer

Eén van de moeilijkheden bij het voeren van bovengenoemde discussie is het ontbreken van een slagvaardig bosbouwkundig

"antwoord" vanuit het vakgebied. Sinds het Brundtland-rapport wil bijvoorbeeld iedereen "duurzaam bosbeheer", maar wat is dat precies en hoe doe je dat in de praktijk? Op de eerste vraag hadden de bosbouwers natuurlijk hun oude antwoord, maar daarover durfden ze niet in discussie omdat ze de tweede vraag nog niet voor 100% konden beantwoorden. Vandaar dat ze nog steeds door de maatschappij worden afgeremd op de ontbossing van "zestien voetbalvelden per minuut". Weliswaar zijn in redelijke mate de kennis, methoden, technieken en beheerregels voorhanden om bos verstandig te beheren, in elk geval vele malen beter dan waarop het nu vaak gaat, maar die kennis is nog zeer onvolledig. Zo weten we bijvoorbeeld nog zeer weinig over het zg. 'secundaire' en gedegradeerde bos (bos na kap en brand), waarvan er steeds meer ontstaat (!) en waarvoor nu voor het eerst op het Congres aandacht was. Helaas verloopt kennisontwikkeling in de bosbouw langzaam en wordt er notoir weinig geld voor uitgetrokken: 40 keer zo weinig als voor landbouwkundig onderzoek bijvoorbeeld. Bovendien dreigt het aantal bosbouwers met prak-

tische beheerervaring af te nemen als gevolg van verschuiving van de maatschappelijke aandacht richting beleid. Jammer genoeg ontbraken juist deze beheerders grotendeels op het congres.

Daarnaast hebben bosbouwers, op zoek naar nieuwe wegen in de bosbouw zich door modieuze verschijnselen laten leiden: op zich goede principes vanuit de maatschappij werden overgenomen zonder echter altijd een visie te hebben op wat doel, wat middel is, en waar zo'n principe goed of verkeerd uitpakt voor duurzaamheid. In ontwikkelingsprojecten zijn bijvoorbeeld "inheemse boomsoorten" vrijwel tot dogma verheven terwijl er niet gekeken wordt of de benodigde houtteeltkundige kennis wel aanwezig is. Ook in Nederland zijn uitheemse boomsoorten soms het slachtoffer van deze mode.

Een ander voorbeeld is bosbegrazing, waarvan het nog maar de vraag is of dit altijd tot duurzaamheid leidt; ook certificering dreigt zelfs doel in plaats van middel te worden. Niet dat de bosbouwers die principes moeten negeren, juist niet, maar ze moeten de invulling inpassen in wat zij op basis van hun beste bosbouwkundige kennis verantwoord achten. Daarnaast moeten ze die kennis verder ontwikkelen en het bestaansrecht daarvoor overeind houden. Momenteel hangt deze te veel af van modegevoelige subsidiegevers. Als we met zijn allen werkelijk "duurzaam bosbeheer" willen, moeten we die niet alleen maatschappelijk, maar ook technisch kunnen invullen en daar beheerders voor willen opleiden en aan het werk

houden. Kortom, bosbouwers moeten weer "het bos in".

Participatie

Het Wereldbosbouwcongres heeft de bosbouwers ook duidelijk gemaakt dat ze "het bos uit" zullen moeten "komen" om naar de mensen te luisteren, met name diegenen die om wat voor reden dan ook belang hebben bij het bos: bijvoorbeeld omdat ze er in wonen en er van leven ("forest-dwelling people"), omdat ze er hun brandhout vandaan halen, of omdat ze er wandelen of picknicken. In het jargon van ontwikkelingsprojecten, en tegenwoordig ook van internationale milieu-onderhandelaars, spreken we steeds meer van 'participatie'. Dit betekent dat alle belanghebbenden ('stakeholders') betrokken worden bij de besluiten over het bos en dat de besluiten op een voor leken begrijpelijke manier gepresenteerd worden ('transparantie'). In de tropen ontdekten bosbouwers al twintig jaar geleden dat bosaanplant en beheer niet lukken zonder wezenlijke inbreng van de lokale bevolking. Drie Wereldbosbouwcongressen geleden was het thema dan ook voor het eerst: "Bossen voor Mensen" (Jakarta, 1978). In veel landen zijn inmiddels methoden ontwikkeld om deze 'participatie' vorm te geven en is beleid en wetgeving van de grond gekomen, meestal onder de benaming van 'Sociale Bosbouw' of 'Community Forestry'. Echter ook in 'ontwikkelde' landen daagt het besef dat 'participatie' noodzakelijk is: niet alleen in de vorm van (meestal ineffektieve) inspraak, maar door het toepassen van creatieve methoden van behoeftenanalyse en meebeslissen op specifieke momenten in het proces van bosbeheer. Op het Congres werden tal-

loze voorbeelden van dergelijke creatieve methoden aangedragen, vooral uit het Zuiden van de wereld. Dat ook het Noorden hiervan kan leren werd duidelijk uit voorbeelden van Schotland en Zweden. De Turkse bosbouwers hielden de Nepalese delegatie zelfs een hele dag van het congres weg om te leren van hun twintigjarige ervaring met 'Community Forestry'! Ook Nederland heeft baat bij meer uitwisseling op dit gebied, als dichtbevolkt land met specifieke expertise op het gebied van 'urbane bosbouw' maar met behoefte aan methodontwikkeling op het gebied van participatie.

De Antalya-Verklaring

De slotconclusies en de Antalya-verklaring zijn weliswaar niet revolutionair of zelfs maar baanbrekend -dat ligt ook niet in de aard van bosbouwers - maar geven wel degelijk een vooruitgang aan: Het feit dat participatie nu voor de meesten, zo niet allen, een geaccepteerd begrip is; dat het van het bos afhankelijke bedrijfsleven in de westerse landen er geen moeite meer mee heeft om de waarde van biodiversiteit en recreatie te erkennen; en het inzicht dat een deel van de oplossingen zoals plattelandsontwikkeling en de milieuvervuiling nog steeds van buiten het bos moeten komen, maar dat de sector ook zelf wat kan doen. Teleurstellend was de geringe aanwezigheid van bosbeheerders uit het veld, jonge onderzoekers, vrouwen en NGO's. Nu voerden de 'oude mannen', vaak al gepensioneerde bosbouwers van de oude stempel, nog de boventoon, en was de Antalya-verklaring op sommige punten - bijvoorbeeld over certificering van bosproducten -navenant defensief. Dit reflecteert bijvoorbeeld

ook de moeizame voortgang van het politieke proces dat plaatsvindt in het International Forum on Forests (IFF) met als inzet onder meer een bossenverdrag aan de verre einder. De perspectieven voor dit verdrag zijn momenteel nog somber, terwijl bossen daarentegen een belangrijke plaats innemen in steeds meer andere verdragen, zoals de Biodiversiteitsverdrag en het Klimaatverdrag.

Verkeert de bosbouwsector, zoals sommigen op het congres bekeerden, hiermee in een crisis? Dat nu ook weer niet, tenminste niet als we het Wereldbosbouwcongres zien als een deel van een veel groter proces, namelijk dat van dialoog van professionals met de buitenwereld. Veel winst kan bijvoorbeeld bereikt worden door onderzoek, uitvoering en beleidsvragen beter op elkaar af te stemmen. En ook door de vernieuwing in de beroepsgroep die reeds lang van onderop - op universiteiten en in projecten - begonnen is, ook door te laten werken in gevestigd beleid. "Do we do our jobs well enough?" vroeg de inleider van het congres. Het congres toonde aan dat de dynamiek rondom het vakgebied nog zeer levendig is. Twee congressen geleden, in Mexico 1985, werd het Tropical Forestry Action Plan (TFAP) gelanceerd als antwoord hierop. Inmiddels is dit Plan na enkele naamswisselingen omgevormd tot Nationale Bosbouw Plannen, waarbij opvallend genoeg de "A" van "Action" uit de naam is verdwenen. Het wordt tijd dat de "A" weer terugkomt.

De auteurs hebben dit artikel op persoonlijke titel geschreven.